
Кейт
Елізабет
Расселл
The New York Times Book Review
Моя темна
Ванесса
Vivat
18+

Kate Elizabeth Russell

My Dark Vanessa

a novel

Кейт Елізабет Расселл

Моя темна Ванесса

роман

Харків
Vivat
видавництво
2020

Я виросла у штаті Мен, там здобула освіту, спочатку у приватній школі в дев'ятому та десятому класах, після чого покинула її з особистих причин, а згодом — у коледжі. Розумію, що через подібність між цими фактами та певними художніми елементами в «Моїй темній Ванессі» ті читачі, які трохи знайомі з моєю біографією, можуть помилково дійти висновку, що я розповідаю потайну історію тих подій. Це неправда, мій роман — суто художня література, всі персонажі та події вигадані.

Ті, хто за останніх років стежив за новинами, знають, які саме історії, переплавлені моєю уявою, надихнули мене на цей роман. Я вклала в нього ще й інші джерела натхнення — теорію критичної травми, попкультуру та постфемінізм ранніх нульових років, а ще мої власні неоднозначні почуття щодо «Лоліти». Усе це — цілком нормальний процес створення художньої літератури. Однак із надмірною обережністю повторюю, що цей роман не переповідає справжніх подій мого життя. Окрім наведених вище паралелей завважу, що оповідь також не є особистою історією моїх викладачів чи знайомих.

Реальним Долорес Гейз та Ванессам Вай,
яких іще не вислухали,
не зрозуміли й не повірили їм

2017

Я збираюся на роботу, пост висить уже вісім годин. Накручую волосся й оновлюю сторінку. Поки що двісті двадцять чотири репости та вісімсот сімдесят п'ять лайків. Я одягаю чорний вовняний костюм, знову оновлюю сторінку. Пірнаю під диван по чорні черевики без підборів, знову оновлюю. Чіпляю на жакет золотий бейдж із прізвищем, оновлюю. Цифри щоразу ростуть, коментарі множаться.

Ти така сильна.
Ти така відважна.
Що за потвора могла вчинити таке з дитиною?

Дивлюся на останнє повідомлення, яке надіслала Стрейнові чотири години тому: У тебе все гаразд?.. Він досі не відповів, навіть не прочитав. Набираю ще одне: Я тут, якщо хочеш поговорити, тоді думаю й витираю написане, натомість надсилаю безсловесний ряд знаків питання. Чекаю кілька хвилин, набираю номер, та виклик одразу йде на голосову пошту. Пхаю телефон до кишені й виходжу з дому, зачиняю двері за собою. Нема сенсу так старатися. Він зчинив цей безлад. Це його проблема, не моя.

На роботі я сиджу на консьєрж-службі в кутку холу готелю й даю гостям рекомендації: куди сходити, де поїсти. Сезон саме добігає кінця, приїжджають останні нечисленні туристи, щоб побачити осіннє листя на деревах, перш ніж Мен застигне на зиму. З незворушною усмішкою, яка насправді не торкається очей, я резервую столик для пари, яка святкує свою першу річницю,

і замовляю їм пляшку шампанського, що чекатиме на них у номері. Цей жест не входить до моїх робочих обов'язків, але забезпечить мені непогані чайові. Викликаю авто для родини, що прямує до аеропорту. Чоловік, який зупиняється в готелі двічі на місяць по понеділках (відрядження), приносить мені три брудні сорочки й питає, чи можна їх випрати до ранку.

— Я про це подбаю, — кажу.

Чоловік шкіриться, підморгує мені.

— Ванессо, ви найкраща.

На перерві я сиджу в порожній комірці кімнати для персоналу, дивлюся в телефон і жую вчорашній сандвіч, що лишився від останнього кейтерингу[1]. Перевірка фейсбуку перетворилася на нав'язливу ідею: не можу зупинити пальці, не можу заборонити очам бігати по екрану, всотуючи лайки й репости, що здіймаються хвилею, — десятки цих ти безстрашна, продовжуй говорити правду, я вірю тобі. Навіть поки читаю, внизу спалахують три крапки — хтось саме цієї миті набирає коментар. Тоді він з'являється, наче за помахом чарівної палички: ще одне повідомлення про силу й підтримку, яке змушує мене відсунути телефон на інший кінець столу й жбурнути рештки черствого сандвіча до смітника.

Я вже збираюся повертатися на місце, коли телефон починає вібрувати, на екрані висвічується: ДЖЕЙКОБ СТРЕЙН. Я відповідаю зі сміхом, із полегшенням, бо він живий, він телефонує.

— У тебе все гаразд?

Якусь мить панує тиша, і я завмираю, не зводячи очей з вікна, що виходить на Моньюмент-сквер — там осінній фермерський ринок, фургони з фастфудом. Почався

---

[1] Кейтеринг (англ. *catering* — поставляти провізію) — галузь громадського харчування, пов'язана з наданням послуг на віддалених об'єктах. *(Тут і далі прим. ред.)*

жовтень, осінь у всій своїй красі — та пора, коли здається, що Портленд зійшов зі сторінок модного каталогу: круглі й довгасті гарбузи, бутлі яблучного сидру. Жінка в картатій фланелі й гумових чоботях зі шкіряними халявами йде через площу, всміхається до немовляти, що висить у неї на грудях.

— Стрейне?

Він важко видихає.

— Гадаю, ти вже бачила.

— Так, — відповідаю. — Бачила.

Я ні про що не питаю, та він однаково береться пояснювати. Каже, що школа відкриває розслідування і він готується до найгіршого. Припускає, що його змусять піти у відставку. Сумнівається, що дотримається до кінця навчального року чи навіть до різдвяних канікул. Чути його голос — це шок, мені складно стежити за тим, що він говорить. Минули місяці від нашої останньої розмови, коли мене охопила паніка після татової смерті від серцевого нападу і я сказала Стрейнові, що більше так не можу. Подібні раптові напади моральності зі мною вже траплялися — це тоді, коли я втрачала роботу, під час розривів і зривів, — ніби хороше в мені могло заднім числом полагодити все, що я зруйнувала.

— Але ж вони вже провели розслідування, коли вона ще була твоєю ученицею, — кажу я.

— Його переглядають. Усіх знову опитують.

— Якщо тоді вони вирішили, що ти не зробив нічого лихого, то чому зараз передумали?

— Ти останнім часом дивилася новини? — запитує він. — Ми живемо в геть інші часи.

Я хочу сказати йому, що він надто драматизує, що все буде гаразд, адже він не винен, але знаю, що все саме так, як каже Джейкоб. За останніх місяців набрав обертів рух жінок, які звинувачують чоловіків у переслідуваннях та нападах. Його жертвами стали переважно знамениті люди — музиканти, політики, кінозірки, — але

пролунали й менш відомі імена. Байдуже, до якого роду занять вони належать, — усі звинувачені йдуть одним шляхом. Спочатку все заперечують. Згодом, збагнувши, що галас навколо них через їх звинувачення не вщухає, знеславлені, вони звільняються з посад і оприлюднюють якісь неясні вибачення, не схожі на визнання провини. Потім останній крок: вони замовкають і зникають. Справжній сюрреалізм — дивитися, як ця вистава розігрується день за днем, як легко вони занепадають.

— Усе буде гаразд, — кажу я. — Усе, що вона написала, — суцільна брехня.

На тому кінці Стрейн глибоко зітхає, повітря свистить між зубами.

— Не знаю, чи вона бреше, принаймні формально.

— Ти ж її хіба що торкнувся. А в пості вона пише, що ти на неї напав.

— Напав, — пирхає він. — Нападом можна назвати що завгодно: коли ти хапаєш когось за руку або ж відштовхуєш плечем, це вже можна назвати побиттям. Це юридичний термін, що нічого не означає.

Я дивлюсь у вікно, на ринок: рухається натовп, кружляють мартини. Жінка, що продає їжу, відкриває металеве цебро, дістає звідти два тамале[1], над якими клубочиться пара.

— Знаєш, вона минулого тижня мені написала.

Пауза.

— Та невже?

— Хотіла знати, чи приєднаюся я до неї. Певно, вирішила, що як затягне мене, то це здаватиметься більш правдивим.

Стрейн мовчить.

---

[1] Тамале — це месоамериканська страва; тісто з кукурудзяного борошна, обгорнуте кукурудзяним (або банановим) листям, приготоване на парі. Перед вживанням листя знімають. Тамале може містити начинку з м’ясного фаршу, сирів, фруктів або овочів, нерідко з перцем чилі.

— Звісно, я не відповіла.

— Так, — каже він. — Авжеж.

— Вирішила, що вона блефує. Не подумала, що їй стане сміливості. — Я нахиляюся вперед, притуляюся чолом до скла. — Усе буде гаразд. Мою позицію ти знаєш.

На цих словах він видихає. Я уявляю усмішку полегшення, що з'являється в нього на обличчі, зморшки в кутиках очей.

— Це все, що мені треба було почути, — каже він.

Повернувшись за робочий стіл, я відкриваю фейсбук, вбиваю «Тейлор Бьорч» у рядок пошуку, екран заповнює її профіль. Гортаю мізерну публічну інформацію, яку вивчала роками, фотографії, новини, а тепер зверху висить пост про Стрейна. Числа досі ростуть — вже чотириста тридцять вісім репостів, тисяча вісімсот лайків, плюс нові коментарі, такі ж самі.

Це так надихає.
Захоплююся твоєю силою.
Неси свою правду далі, Тейлор.

Коли ми зі Стрейном зустрілися, мені було п'ятнадцять, а йому сорок два, нас розділяли майже ідеальні тридцять років. Так я тоді описувала цю різницю: ідеальна. Мені подобалася ця математика. Тричі мій вік, так легко було уявити всередині нього трьох мене: одна згорнулася навколо мозку, друга — навколо серця, третя перетворилася на рідину й тече його венами.

Він казав, що у Бровіку час від часу траплялися романи між викладачами й ученицями, але з ним такого не було, бо до мене в нього ні до кого не було подібного потягу. Я першою змусила його це відчути. Було в мені щось таке, що виправдовувало цей ризик. Принадність, що захопила його.

І річ аж ніяк не в моїй юності — не для нього. Понад усе він любив мій розум. Казав, що мій емоційний

інтелект близький до геніальності, що я геніально пишу і зі мною він може поговорити, звіритися мені. Казав, що в мені таїться темна романтика — така сама, яку він бачив у собі. Ніхто не розумів цієї його темної сторони, поки не з'явилася я.

— Так мені на роду написано, — сказав він якось, — що рідній душі, яку я нарешті знайшов, всього п'ятнадцять років.

— Якщо хочеш поговорити про рідну душу, — відбила я удар, — уяви, як воно було б, коли п'ятнадцять років тобі, а твоя рідна душа — старенька бабця.

Після цих слів Стрейн пильно вдивився в моє обличчя, щоб переконатися, що я жартую. Звісно ж, це був жарт. Мені не хотілося мати нічого спільного з хлопцями-однолітками, їхньою лупою й прищами, їхньою жорстокістю — звичним розбиранням дівчат на окремі риси, оцінюванням частин нашого тіла за шкалою від одного до десяти. Я була створена не для них. Мені подобалася обачність Стрейнового середнього віку, розміреність його залицянь. Він порівнював колір мого волосся з кленовим листям, заповнював мої руки поезією: Емілі[1], Една[2], Сильвія[3]. Джейкоб давав мені змогу побачити себе такою, якою бачив мене він, — рудоволосою дівчиною, що має владу повстати й пожерти його. Він так мене любив, що іноді, коли я виходила з його класу, сідав там, де щойно сиділа я, клав голову на стіл, намагаючись вдихнути те, що я лишила по собі. Усе це було

---

[1] Емілі Елізабет Дікінсон (1830—1886) — американська поетеса. Її вважають однією з найважливіших постатей американської та світової поезії.

[2] Една Сент-Вінсент Міллей (1892—1950) — американська феміністська поетеса і драматургиня, перша жінка, яка отримала Пулітцерівську премію за поезію, одна з найвідоміших поетес США XX століття.

[3] Сильвія Плат (1932—1963) — американська феміністська поетеса та прозаїк, одна із засновниць жанру сповідальної поезії в англомовній літературі.

ще до нашого першого поцілунку. Він був зі мною обережний. Так намагався бути хорошим.

Легко піймати ту мить, коли все почалося. Ту мить, коли я увійшла до залитого сонцем класу і вперше відчула, як він їсть мене очима. Проте важче збагнути, коли ж настав кінець, якщо він уже справді настав. Гадаю, все увірвалося, коли мені виповнилося двадцять два: він сказав, що йому треба опанувати себе, що він не може вести гідне життя, коли я близько. Однак протягом останнього десятиріччя бували й нічні дзвінки, коли ми з ним заново переживали наше минуле, роз'ятрюючи рану, якій обоє не давали загоїтися.

Припускаю, саме до мене він звернеться років за десять-п'ятнадцять, коли почне відмовляти його тіло. Це здається ймовірним кінцем цієї історії кохання: я кидаю все й роблю що завгодно, віддана, мов той пес, а він усе бере, й бере, й бере.

Виходжу з роботи об одинадцятій, крокую порожніми вулицями центру, вважаючи за особисту перемогу кожен квартал, який проходжу, не подивившись на пост Тейлор. Удома теж не дивлюся на телефон. Вішаю робочий костюм до шафи, змиваю макіяж, викурюю «шишку», лежачи в ліжку, й вимикаю світло. Самоконтроль.

Однак, коли відчуваю в темряві, як простирадло ковзає по нозі, щось у мене всередині зсувається. Нараз мене переповнює потреба: бути переконаною, просто почути, як він каже, що, звісно ж, не робив того, про що розповідає та дівчина. Я мушу знову почути від нього, що вона бреше, що вона була брехухою десять років тому, і досі є нею, захоплена цією солодкозвучною піснею віктимності.

Він відповідає вже на середині першого гудка, наче чекав на мій дзвінок.

— Ванессо.

— Вибач. Знаю, вже пізно.

Я вагаюся, непевна, як саме попросити в нього те, що мені потрібно. Ми так давно цього не робили. Погляд бігає темною кімнатою, завважує обриси відчинених дверей шафи, тінь ліхтаря на стелі. На кухні гуде холодильник, скрапує вода з крану. Він мені винен за моє мовчання, за мою вірність.

— Я швидко, — кажу. — Кілька хвилин.

Чути шурхіт ковдри, коли він сідає в ліжку, переносить телефон від вуха до вуха, і я вже думаю, що він зараз відмовиться. Проте потім, напівпошепки, від чого мої кістки розливаються молоком, він починає розповідати, якою я була: «Ванессо, ти була юна й стікала красою. Ти була підлітком, еротична й така жива, що це до біса мене лякало».

Я перевертаюся на живіт, засовую подушку між ніг. Кажу йому дати мені спогад, щось таке, у що можна провалитися. Він мовчки перебирає сцени.

— Кабінет за класною кімнатою, — каже нарешті. — То була середина зими. Ти, розкинута на канапі, шкіра вкрита сиротами.

Заплющую очі й опиняюся в тому кабінеті: білі стіни, блискуча дерев'яна підлога, стіл зі стосом неперевірених робіт, жорстка канапа дряпає шкіру, радіатор, що шипить, і одне-єдине вікно, восьмикутне, зі склом кольору морської піни. Я не зводила з нього очей, поки він прів наді мною, і почувалася немов під водою, наче тіло моє не мало ваги, оберталося, байдуже до того, де верх, а де низ.

— Я цілував тебе, спускаючись донизу. Змушував закипіти. — М'який короткий сміх. — Так ти це називала. «Змусь мене закипіти». Вигадувала цікаві слова. Була така сором'язлива, ненавиділа про це говорити, воліла одразу перейти до справи. Пам'ятаєш?

Я не пам'ятаю, не зовсім. Маю стільки неповних, тінистих спогадів з тої пори. Потребую, щоб він заповнив

ці пробіли, попри те що та дівчина, яку він описує, іноді здається мені незнайомкою.

— Тобі важко було лежати тихо, — провадить він. — Ти прикушувала губу, щоб не кричати. Пам'ятаю, колись аж кров пішла, але ти так і не дала мені зупинитися.

Я втискаюся обличчям у матрац, труся об подушку, поки його слова заповнюють мою голову, переносять мене з ліжка в минуле, де мені п'ятнадцять, я гола нижче пояса, розпростерта на канапі в його кабінеті, тремчу, палаю, а він колінкує в мене між ногами, не зводячи очей з мого лиця.

«Господи, Ванессо, твоя губа, — каже він. — У тебе кров».

Я хитаю головою й зариваюся пальцями в подушки. Усе гаразд, продовжуй. Просто займімося цим.

— Ти була така ненаситна, — каже Стрейн. — Твоє пружне маленьке тіло.

Кінчаючи, я різко видихаю через ніс, а він запитує, чи пам'ятаю я ті відчуття. Так, так, так. Я пам'ятаю. Саме за почуття я і тримаюся — за те, що він зі мною робив, як завжди змушував моє тіло звиватися й просити ще і ще.

Я ходжу до Рубі вже вісім місяців, відколи помер тато. Спочатку це була терапія горя, але вона перетворилася на розмови про маму, мого колишнього, те, як я застрягла на своїй роботі, як відчуваю, що застрягла в усьому взагалі. Це примха, навіть з урахуванням гнучкого тарифу Рубі: п'ятдесят баксів на тиждень просто за те, щоб хтось мене вислухав.

Її кабінет розташований за кілька кварталів від готелю, це м'яко освітлена кімната з двома кріслами, софою та столиками, на яких стоять коробки серветок. Вікна виходять на затоку Каско: над риболовними пірсами юрмляться мартини, повільно пливуть нафтові танкери й амфібні туристичні човни-качки, що крякають, сповзаючи у воду й перетворюючись з автобуса на човен. Рубі